

RIMES GALAICOPORTUGUESES EN UN MANUAL NOTARIAL CATALÀ

Jaume FELIP SÁNCHEZ

*A la memòria de l'il·lustre amic
Don Fernando Baeza*

El buidatge del riquíssim fons notarial català sempre és ple de sorpreses: a banda de les importants i variades notícies que les mateixes actes notarials forneixen a l'investigador, molt sovint s'aplega tot un seguit d'informació que no té res a veure amb el treball intrínsec del notari. De vegades, l'escrivà aprofitava els moments de relaxació per a fer dibuixos que, malgrat no ser generalment de gran qualitat artística, han estat força reproduïts en treballs de recerca i obres divulgables d'història. Altres cops, el notari o l'escrivà anotava al marge remeis per guarir malalties o oracions que també cercaven la curació d'algun mal. En altres ocasions s'hi enregistren fets socials importants o bé fenòmens astronòmics o, tal vegada, desastres naturals. El cas que ara volem exposar és el d'un manual notarial on l'escrivà copià un poema.

El manual notarial pertany a la XIII centúria i formava part del fons notarial de la parròquia de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats. En aquell període el poble de la Guàrdia estava sota la jurisdicció del monestir de Santes Creus, situat a una vintena de quilòmetres. Actualment, la Guàrdia dels Prats és una pedania del municipi de Montblanc (disten menys de tres quilòmetres l'un de l'altre) que, en l'època referida, era centre administratiu de bona part de la futura vegueria de Montblanc, alhora que centre cultural

indiscutible del moment. El dissortat amic Francesc Ricomà ja demostrà¹ que a Montblanc hi havia un grup de preveres copistes que proporcionaven còpies de llibres litúrgics a moltes de les parròquies dels encontorns. El copista més antic que documenta és un tal Ponç d'Oluja, el qual, el 2 de desembre de l'any 1253, prometé escriure, il·luminar i enquadrar un santoral idèntic al que hi havia a Montblanc per al servei de la mateixa parròquia de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats.

A l'època medieval, Montblanc era un nucli important de comunicacions, ja que s'hi creuaven camins envers Tarragona, Barcelona, Prades i Lleida. Constituïa també una branca de l'antic camí de Santiago de Compostel·la. Els camins permetien la circulació dels homes i, certament, de les idees i els llibres.

Així podria haver arribat al nostre escrivà un llibre de poemes. Ell n'anotà un en un quadernet amb notes datades vers l'any 1275. Aquest quadernet ara s'ha relligat en un manual notarial en quart,² amb dates extremes dels anys 1261 i 1271. L'any 1275 era rector Ramon Berenguer. L'escriptura mostra una abreviatura aliena a les usades a Catalunya durant l'època medieval que equivaldria al símbol *ny* del català, *ñ* del castellà o *nh* del gallec. Això ens permet deduir que l'escrivà copià el text d'un altre llibre. La transcripció literal del text és la següent:

Lo que vos chamades monge onge ditz mal de pretz e de longe onge
e de redre ta mal ponge onge lo cazuro malvatz az caz gardade gardade
gardade vos de tal monge onge que si mal ditz peyor fatz az caz caralaz

Lo que chamades abade ade que veste capa de frade ade e que
ditz moyta maldade ade lo cazuro malvatz az caz et cetera

Lo capelano galego ego ranqueya e si fos cego ego bes poguera
tener per pego ego lo capela potraz az caz budeylero tavernero jugadeyro
putayero malparleyro bevedeyro mesquino quet faras az caz que
tots temps te dolras

Lo capelano despanya anya Deus lido molta laganya anya e que canya
en la fanya anya lo capela podratz az caz budeylero etcetera ay las que
tots temps te dolras

¹ RICOMÀ VENDRELL, F. X. "Notas sobre copistas de libros en el arzobispado de Tarragona (s. XIII-XIV)" a *Quaderns d'Història Tarraconense* núm. 1, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1977, pàgs. 59-68.

² Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, Fons notarial de la parròquia de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats, Manual notarial núm. I (1261-1271), full 77 recte.

Lo capelano orado ado per so mal es destruyado ado be volguera
fos enforchado ado lo capela potraz az caz budeylero etcetera ay
las que en infern iras

Lo capelano es torto orto per que gran pecatz e torto orto
car hom nol penyen en un orto orto lo capela potraz az caz
budeylero tavernero etcetera

L'annotador emprà l'*etcetera* per, suposem, estalviar-se de copiar els
fragments repetitius. Per això la transcripció tal vegada quedaria així:

Lo que vos chamades monge, onge
ditz mal de pretz e de longe, onge
e de retre ta mal ponge, onge
lo cazuro malvatz, az caz
gardade, gardade,
gardade vos de tal monge, onge
que si mal ditz, peyor fatz
az caz, caralaz

Lo que chamades abade, ade
que veste capa de frade, ade
e que ditz moyta maldade, ade
lo cazuro malvatz, az caz
gardade, gardade,
gardade vos de tal abade, ade
que si mal ditz, peyor fatz
az caz, caralaz

Lo capelano galego, ego
ranqueya e si fos cego, ego
bes poguera tener per pego, ego
lo capela potraz, az caz
budeylero, tavernero, jugadeyro
putayero, malparleyro, bevedeyro
mesquino que't faras, az caz
que tots temps te dolras

Lo capelano d'Espanha, anha
Déus li do molta laganha, anha
e que canha en la fanha, anha
lo capela podratz, az caz
budeylero, tavernero, jugadeyro
putayero, malparleyro, bevedeyro

mesquino que't faras, ay las
que tots temps te dolras

Lo capelano orado, ado
per so mal es destrunhado, ado
be volguera fos enforchado, ado
lo capela potraz, az caz
budeylero, tavernero, jugadeyro
putayero, malparleyro, bevedeyro
mesquino que't faras, ay las
que en infern iras

Lo capelano es torto, orto
per que gran pecatz e torto, orto
car hom no'l penyen en un orto, orto
lo capela potraz, az caz
budeylero, tavernero, jugadeyro
putayero, malparleyro, bevedeyro
mesquino que't faras, ay las
que en infern iras.

El poema és escrit en llengua galaicoportuguesa, amb alguns provençalismes, en versos anisosil·làbics, que majoritàriament són decasil·labs, si hem encertat l'ordre original. És una composició de sis estrofes amb vuit versos cadascuna (octaves). Les dues primeres estrofes tenen rima AAABCABB i AAABAABB; les quatre darreres la mateixa AAABCCBB. La modalitat és d'escarni: no deixa en gaire bon lloc el clergat de tota mena i per això, potser, va ser copiada pel nostre escrivà, que sens dubte també era clergue.

Malauradament l'autor resta anònim. Potser caldrà cercar-lo en els autors coneguts de la primera meitat del segle XIII. El cert és que la composició és inèdita, no ens consta que hagi quedat registrada en altres manuscrits servats fins a l'actualitat, els quals hem pogut consultar gràcies a la base de dades publicada pel Centro Ramón Piñeiro i extreta del llibre *Lírica profana galego-portuguesa*, una publicació emmarcada dins el subprojecte "Lírica galego-portuguesa", codirigit per Vicente Beltrán i Mercedes Brea i integrat dins el projecte "Arquivo Galicia Medieval", als quals vull agrair les facilitats donades per a la seva consulta.³

³ La base de dades "Da lírica profana galego-portuguesa, MedDB 1.0" és consultable mitjançant Internet a l'adreça <<http://airas.cirp.es/WXN/wxn/homes/meddb.html>>. Cal demanar autorització prèvia.